

جامعه شناسی ۳

درس نهم : پیشینه علوم اجتماعی در اسلام

تهیه کننده :
 زهرا میرشکاری
 استان فارس ، شهرستان کوار
 مرداد ماه ۱۳۹۷

۱ - علمی که نیازهای روزمره جامعه اسلامی را تامین می کنند . (علوم ابزاری)
مانند : علم پزشکی ، فنی و مهندسی

۲- علمی که درباره چگونگی استفاده از علوم ابزاری هستند (یعنی علمی که درباره ارزش ها و آرمان های انسانی ، اهداف و اغراض او بحث می کنند)

۳ - علمی که درباره حقیقت انسان ، آغاز و انجام انسان کاوش می کنند .
مانند : علم به نفس ، علم توحید ، علم به مبدا و معاد

علوم اجتماعی در قرآن :

قرآن کریم ، قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت های مختلف را **سنت الهی** می نامد و آدمیان را برای شناخت سنن الهی تشویق می کند .

سنت تغییر سرنوشت به خاطر تغییر روش

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ (رعد: ۱۱)
خداوند سرنوشت هیچ قوم (و ملتی) را تغییر نمی دهد، مگر آن که آنان آن چه را در خودشان است تغییر دهند.

سنت نابودی باطل

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ (انبیاء: ۱۸)
بلکه ما حق را بر سر باطل می کوبیم تا آن را هلاک سازد و این گونه، باطل نابود می شود.

ویژگی های جامعه آرمانی از نظر قرآن :

- جامعه ای که در آن به قسط و عدالت رفتار می شود .
- جامعه ای که قصد ظلم و ستم به دیگر جوامع را ندارد .
- با کسانی که به پیمان خود وفادارند با صلح و آرامش رفتار می کند .
- در برابر جوامعی که به پیمان های خود وفادار نیستند با قدرت و اقتدار عمل می کند .
- روابط ظالمانه دیگران را نمی پذیرد و اقتدار خود را در برابر آن ها حفظ می کند .
- تا آنجا که بتواند ستمدیدگان و مستضعفان جهان را کمک و یاری می کند .

ابن خلدون

ابوریحان بیرونی

فارابی

فارابی ، ابوریحان بیرونی و ابن خلدون، از جمله کسانی هستند که در حوزه علوم اجتماعی آثار مهمی را تدوین کرده اند .

فارابی

علوم انسانی

علوم اجتماعی (علم یا حکمت مدنی)

علم مدنی عملی (علم سیاست)

علم مدنی نظری (اخلاق / فقه)

علم فقه از نظر فارابی :

7

علم فقه درباره هنجارها و نحوه رفتار کنشگران بحث می کند .

فقه عهده دار بخش های تجویزی و هنجاری (باید ها و نبایدها) حکمت مدنی است .

انواع جوامع از نظر فارابی :

8

- ۱ - ضروریه
- ۲ - بداله (ثروت)
- ۳ - خست (لذت)
- ۴ - کرامت
- ۵ - تغلب (غلبه)
- ۶ - جماعیه
- ۷ - فاسقه

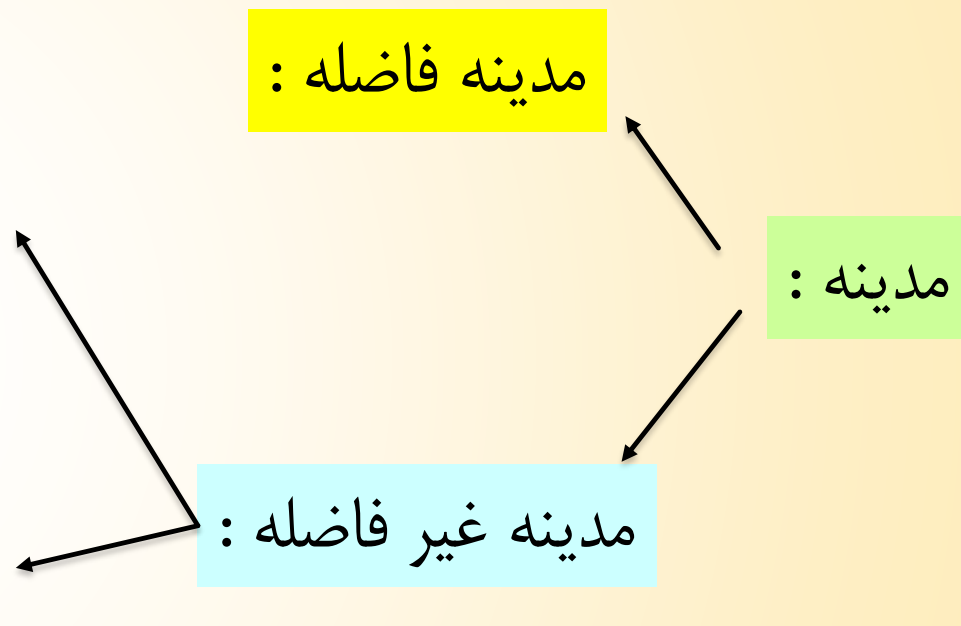
مدینه ضاله

مدینه جاهله

مدینه فاضله :

مدینه :

مدینه غیر فاضله :

۱ - جامعه آرمانی مورد نظر فارابی

۲ - در این جامعه سطوح و مراتب مختلف علم و عقلانیت حضور دارد .

۳ - علم در مدینه فاضله به علوم تجربی محدود نمی شود و علوم عقلانی و وحیانی را نیز شامل می شود .

مدینه فاضله :

مدینه :

۱ - آرمان ها و ارزش ها و امور غیر عقلانی به عنوان آرمان ها و ارزشهای عقلانی معرفی می شوند .

۲ - مدینه ای که با تحریف نظری نسبت به مدینه فاضله شکل می گیرد .

مدینه ضاله :

مدینه غیر فاضله :

۱ - برخی از مراتب علم و عقلانیت ابزاری می تواند وجود داشته باشد .

۲ - علم و عقلانیتی که درباره ارزش ها و آرمان ها و حقیقت زندگی و مرگ است وجود ندارد .

مدینه جاهله :

انواع مدینه های جاهلی از نظر فارابی :

10

- ۱ - ضروریه: هدف مردم بر طرف کردن ضروریات زندگی است (خوراک ، پوشاک ، ...)
- ۲ - بداله (ثروت): هدف مردم همکاری برای رسیدن به مکنت و ثروت است .
- ۳ - خست (لذت): هدف مردم بهره گرفتن از لذت هاست .
- ۴ - کرامت: مردم با یکدیگر همکاری می کنند که مورد اکرام واقع شوند .
- ۵ - تغلب (غلبه): هدف مردم قهر و غلبه بر دیگران و سایر امت ها است .
- ۶ - جماعیه: هدف مردم آزاد بودن است به گونه ای که هیچ چیز مانع ارضای هوای و هوس آن ها نباشد .
- ۷ - فاسقه: ادامه در اسلاید بعد

۱ - مردم سعادت را به خوبی می شناسند (آرا و عقاید مردم مدینه فاضله را دارند) ولی به خوبی به آن عمل نمی کنند .

۲ - این مدینه در اثر انحراف از مدینه فاضله به وجود می آید .

۳ - مدینه ای که با تحریف علمی نسبت به مدینه فاضله شکل می گیرد .

فارابی با نگاه انتقادی خود تحریف های جامعه پیرامون خود را از نوع تحریف هایی می داند که در مدینه های فاسقه و ضاله وجود دارد .

نکته :

مدینه ای که با تحریف نظری نسبت به مدینه فاضله شکل می گیرد = مدینه ضاله

مدینه ای که با تحریف عملی نسبت به مدینه فاضله شکل می گیرد = مدینه جاهله

ابن خلدون :

ابن خلدون بر خلاف فارابی به اندیشه عقلی توجه لازم را ندارد و بیشتر به شناخت حسی و تجربی بسنده می کند .

**عصبیت = عامل شکل گیری جوامع
اساس و محور فلسفه تاریخ و تحولات اجتماعی**

ابن خلدون به دلیل اینکه از روش عقلی استفاده لازم را نمی کند ، به شناخت تجربی جوامع موجود بسنده کرده و از جامعه ی آرمانی سخن نمی گوید .

رویکرد ابن خلدون نسبت به واقعیت اجتماعی ، رویکرد انتقادی نیست ، به همین دلیل جامعه شناسی وی نسبت به جامعه شناسی فارابی محافظه کارانه است .

ابن خلدون اسم علم اجتماعی خود را علم عمران می گذارد .

نکته :

علم اجتماعی فارابی = حکمت مدنی

علم اجتماعی ابن خلدون = علم عمران

عقل عام و انواع آن :

15

ابزاری برای هر نوع شناخت و دانشی است و هرگونه تلاش ذهنی و عملی را شامل می شود .

دانشمندان برای کسب دانش کلی درباره پدیده های طبیعی و مادی به کار می برند . مانند درک اصل انبساط و انقباض	عقل تجربی (ابزاری)
برای فهم پدیده های معنا دار مانند کنش اجتماعی به کار می رود . فهمیدن معنای برخاستن یک فرد در جمع	عقل تفهیمی
هنگامی که توسط عموم مردم در ارتباطات و دانش عمومی آن ها به کار می رود . تصور مشترک عموم مردم از عدالت	عقل جمعی (عرفی)

عقل خاص و انواع آن :

16

فقط تاملات روشمند برای ادراک قوانین عام و کلی را شامل می شود .

عقل نظری	واقعیت هایی که مستقل از آگاهی و اراده انسان وجود دارند شناسایی می کند . فلسفه / ریاضیات / طبیعیات را پدید می آورد .
عقل عملی	ارزش ها و آرمان ها را شناسایی میکند (مثل شناسایی خوبی عدالت و بدی ظلم) علوم انسانی / اجتماعی را پدید می آورد .

استفاده رویکرد های مختلف جامعه شناسی از انواع عقل :

17

کارل مارکس

ماکس وبر

آگوست کنت

انتقادی	تفهیمی	پوزیتیویستی	نوع جامعه شناسی
عقل تجربی ، تفهیمی ، عرفی	عقل تجربی + عقل تفهیمی	عقل تجربی یا عقل ابزاری	نوع عقل